

Adalékok egy legendához

VISSZHANG - XLVIII. évfolyam 45. szám, 2004. november 5.

Sírhatott-e saját versei hallatán a költő?

Irodalomtörténészt sakkban tartó sokként hathat egy glossza, amelynek írója jó előre jelzi: vigyázat, a címzettet levadászhatják, mint oroszánt. [Ld: (se): Köszöni J. A. ÉS, 2004/44.]

A Magyar Rádió egyik irodalmi musorában arról kérdeztettek, miként ápolja majd a József Attila Társaság a névadó születésének közelgo centenáriumán az oly gyakran félreértett és félremagyarázott költő kultuszát.

Amikor versei ideális eloadásmódjáról esett szó, elmeséltem egy jellemzonek és hihetonek tartható anekdotát, melyet nemrégiben egy Újpesten élo, nyugdíjas orvostól hallottam. A doktor szülei a harmincas évek elején állítólag fültanúi voltak egy produkciónak, amikor Major Tamás az Újpesti Munkásotthonban - állításom szerint "deklamáló" stílusban - tolmácsolta József Attila verseit, s a nagyterem résnyire nyílt ajtaja mögött a költő keservesen sírva hallgatta a szavakat.

A rádiómusor egyik hallgatója, levélnek álcázott glosszában - belsoleg totálisan azonosulva a költővel, ad absurdum: József Attila reinkarnációjaként - kétségbe vonta a történet hitelét.

Mivel egy irodalmárt az is minosít, mit tart továbbadhatónak a - beismerem: zavaróan kaotikus - legendáriumból, örömmel tölt el a lehetőség, hogy a történetet valószínűsíto tényekre, adalékokra fölhívhatom a figyelmet.

Major Tamás öt évvel volt fiatalabb József Attilánál; Újpesten született, 1930-ban végzett a Színiakadémián, korán csatlakozott a munkásmozgalomhoz, és számtalan kulturális rendezvényen lépett föl a költő verseivel. Az Újpesti Munkásotthonban a harmincas évek elején mindketten többször járhattak: József Attila rákospalotai-újpesti mozgalmi kötődése közismert (szemináriumokat vezetett Budapest mai XV. és IV. kerületében), a baloldali elkötelezettségű Major pedig vélhetőleg nemcsak gyermekkori nosztalgiából tért vissza gyakran szülőhelyére. Önálló produkcióival és munkás-szavalkórusok betanítójaként a költő élettársa, Szántó Judit is gondoskodott párja verseinek népszerűsítéséről.

Igaz, József Attila költészete csak a szárszói tragédia után váltott ki országos érdeklődést, de már a huszonéves költőt szinte rajongók ünnepelték. Vas István Nehéz szerelem címu önéletrajzi regényében (Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1983) a harmincas évek irodalmi élményei után nyomozva, József Attila "nem széleskörű, de beható és közvetlen" közönségsikeréről is beszámolt. "Józsefvárosi és újpesti fiatal munkások, fiúk és lányok a mozgalomban és lipótvárosi garszonlakásokban kívülről tudták és önfeledten - nem szavalták - mormolták a verseit, kipirult arccal és majdnem-könnyes szemmel, nem hederítve a Társadalmi Szemle, sem a Nyugat kritikáira, és nemcsak a mozgalmiakat, hanem a későbbieket, a lélekelemzőket és a sötét fájdalomtól terhesekeket is. Az a fajta hatás volt ez, amit Babits bizonyosan megirigyelt volna, ha tud róla, mert hiszen költőfejedelmi magaslatáról titokban éppen a 'szív küldi szívnek' sikerre vágyakozott..."

Szántó Judit visszaemlékezésében (Argumentum, Bp. 1997) a következő bejegyzés olvasható, 1934. februárra datálva: "Amikor szavaltam és egyszer valaki Attilának azt találta mondani, hogy szebben szavalkok, mint o, Attila arra kért, hogy ne szavalkjak többet. Megtettem."

Ez a nem éppen irodalmi stílusban fölidézett epizód - akárcsak Szántó Judit egyéb kijelentései, amelyekkel József Attila rivalizálási hajlamát, egyszersmind saját alárendelődési készségét kívánta utólag szemléltetni

(például hogy ugyanaz a költő, aki meseírássra buzdította asszonyát, "letiltotta" egyik szövegének amerikai megfilmesítését, noha mindez "pénzt hozott volna a házhoz") - több fenntartással olvasható, mint a Major-féle produkciótól szenvedő költőre szóló emlék.

Miért nem akarta József Attila, hogy a szigorú és kérlelhetetlen Judit ajkáról ismerjék meg verseit a munkások? Föltehetően azért, mert a társáért minden áldozatra kész, hajlíthatatlan asszony valóban "sírnyaló" patosszal, direkt módon "deklamálva" hirdette az ígét. Ellentétben vele, akirol a kortársak - Vas Istvántól Vágó Mártáig és Illyés Gyulánéig - egybehangzóan azt állították: senki nem tudta olyan természetes hangon - forma és tartalom egymást ellenpontosító hatását érzékeltetve - elmondani verseit, mint ő maga.

Talán még(se) legenda, amit a rádióban elmeséltem.

Valachi Anna